

in die mystieke innigheid, die als vanzelf steeds uit de oppervlakte naar de kern van het leven onderduikt. Dat aanliggen in Jezus schoot bij het Avondmaal, en dat tweezijdig in zijn karakter dat hij de ééne maal de Boanerges, en een andermaal de stille verzorger van Maria werd, schonk hem juist wat hij behoefde, om tot de taak die op Pathmos te vervullen viel, te rijpen. Zelfs was de bijzonder innige band die Johannes aan Jezus bond, zoo voor aller oog uitgekomen, dat ieder wist, hoe hij de apostel was dien Jezus zoo intiem liefhad. De Apocalypse was een openbaring, die alleen in stille teruggetrokkenheid innerlijk beseft, geestelijk doorleefd en klaar weergegeven kon worden. En zoo liep dan alles hier saam, om ook deze wonderdaad uit den hemel geheel aan haar doel op deze aarde te doen beantwoorden, nu Johannes, nu Johannes bij het einde van zijn leven, nu Johannes op Pathmos geroepen werd, om hierbij als instrument te dienen. Het geven aan zijn Kerk van deze Apocalypse juist nu het Apostolaat wegvijl, was een daad van ontfermende liefde die de Christus zijn Kerk op aarde ten goede deed komen. Slechts aan ééne zaak faalde het nu nog: Er was het Oude Testament, het Nieuwe was wordende, en dan eerst kon de Kerk haar loop volbrengen, indien de Bijbel haar steunpilaar werd. De Bijbel in haar midden te hebben neergelegd, is dan ook de laatste daad van den Christus, eer de ordinare loop van het leven der Kerk begon. Doch hierover in het volgende artikel.

Dr. A. K.

„Ook schreeuw elk beest des hells tot U“.

Ook schreeuw elk beest des velds tot U; want de waterstroomen zijn uitgedroogd, en een vuur heeft de weiden der woestijn verteerd.

Joel 1: 20.

Van twee kanten tegelijk dringt ook nu weer het gerucht van het lijden der dieren tot ons door, 't gerucht van een lijden door den oorlog en het gerucht van een lijden door besmettelijke krankheid.

Bij duizenden en tienduizenden sneuvelen de legerpaarden met hun berijders op 't slagveld, en heele kuddes van 't vee worden verjaagd uit hun zomerweiden, en komen om van gebrek en van dorst. En onderwijl van het oorlogsveld ons deze aangrijpende geruchten bereiken, brak in ons eigen land weer het mond- en klauwzeer uit, en wordt, om, kon 't, die krankheid te bezweren, een menigte van kostelijk rundvee afgemaakt.

Wordt hierbij nu veel voor die lijdende dieren meegevoeld?

Men klaagt op 't slagveld over het verlies voor het leger, en vraagt zich af, hoe 't verlies zal te vergoeden zijn; maar waar spreekt 't hart voor de dieren zelf. En zoo ook, men voelt het ernstig verlies, dat de veestapel of de landman op zijn stallen lijdt, maar wie toont hart voor het dier dat bezwijkt?

En luister nu naar wat Joel roept.

In Joels dagen was er geen oorlog, noch veepest uitgebroken, maar een doodelijke hitte had 't land verzeigd. In zwermen was rujs en sprinkhaan op het verdorde land neergestreken; alle plantsoen verwelkte; de graanakker verflauwde; het weiland had alle frisheid ingeboet. Zelfs voor de offerande in den Tempel ontbrak het offer. Van God alleen kon hulp komen. En daarom vermaant nu de profeet Volk en Vorst, dat ze toch een vasten, een verbodsdag mochten uitroepen, en tot Jehovah hun toevlucht nemen, of de Heere zijn volk weer genadig mocht zijn.

Daarbij nu eindigt Joel met een stille bede: „Tot U, o, Heere roep ik, want het vuur heeft de weide der woestijn verteerd, en een vlam heeft alle boom des velds aangestoken“. En dan laat hij in zijn bidden tot zijn God volgen: „Ook schreeuw elk beest des velds tot U!“

Hij zegt niet als eerst, dat de runderen loeien van dorst, neen, hij spreekt het nu heel anders uit, en in zijn smeking tot Jehovah waagt hij 't te betuigen, dat ook de beesten des velds „schreeuwen tot God“.

De mensch in Israel leed tot schreien toe, want de jammer onder het volk was hart verscheurd. Maar met het volk leed ook het rundvee mede, en nu durft hij 't te betuigen voor Jehovah, dat elk rund in de verdorde weide, niet maar schreeuw om gras en water, maar, evenals de mensch zelf „schreeuw tot God“.

Van dit meeleven met de dieren is de Openbaring in de Heilige Schrift vol. In Gods Woord staat achter den mensch altoos het dier. In het paradijs vergaarden de dieren zich om den pas geschapen mensch, en Adam's eerste bezigheid is, zich met die dieren in te laten, ze te dorzen in hun wezen, en, naar dit inzicht in hun wezen, een eigen naam te geven. Gods eerste wetbeschikking is, dat de mensch over de dieren heerschappij zal bezitten. Met Noach en zijn gezin gaan straks paarsgewijze de dieren in de ark der behoudenis. Na den zondvloed geeft God last, dat al het gedierte met Noach de ark zal uitgaan. Evenals de menschen ontvangt hij dit uitgaan het gedierte en zegen van Boven, en zegt die zegnende belofte, dat ook der dieren voortbestaan gewaarborgd zal wezen. Waar geen den grooten gang der historie ook den mensch niet optreden, altoos bespreekt de Schrift er het dier bij.

Straks wordt het dier zelfs in Gods heiligen credentiaat opgenomen. Het lam en het rund worden met de duif en tortelduif ten offer gewijd. Het bloed van het geofferde dier wordt symbool van het bloed van het Godslam, dat ons zoen en vrede zal aanbrengen. De Messias wordt als „Lam Gods“ door den Dooper geëerd. Hij wordt vergeleken bij den Leeuw uit Juda's stam. De profetie getuigt van het rijk des vredes, waarin de tamme en de wilde dieren saam in vrede zullen nederliggen. En als de Apocalypse zich op Pathmos voor den Zienaar ontplooi, 't wederom dierengestalten die zich om den Troon Gods bijeenroepen. Rondom den Troon, zoo lezen we, waren vier dieren, zijnde vol oogen van voren en van achteren. Er is de leeuw, er is het rund, er is de arend, en als vierde dier is er de mensch, die hier zelfs onder de dieren genoemd wordt.

Ook in Jezus optreden hooren we van de muschens die twee om één penningke worden verkocht, en evenzo van het lam dat op een Sabbath verdrinken zou, en al was het Sabbath, gered moest worden.

Zoo is 't heel de Schrift door een bezig-zijn met 't dier, als in 't leven der menschen van allen kant meetellend. Heel de Schrift door is het dier van betekenis. Gods zorg gaat niet alleen over de menschen, maar ook over de dieren.

De leeuwrik moet in zang elken morgen onzen God verheerlijken. En niet alleen tuschen God en ons menschen, maar ook tuschen onzen God en de dierenwereld bestaat zoo roerende betrekking, dat de profeet het uitspreken durft, dat ook het dorstende dier niet maar loeit en kerm, maar, als kon 't zelf aanbidden, „schreeuw tot God“.

Nu voelen wij dien band tuschen dier en mensch veelzins nog. Men ziet 't bij onze huisdieren, bij den zangvogel in de kooi, bij den trouwen hond die ons verzelt, bij den kleinen miauwenden viervoeter. Ook met het rijaard leet de ruiter veelzins saam. En niet minder ontwaart ge dit saamleven tuschen kudde en herder, en zoo ook tuschen 't rund en den landman. Zelfs mag gezegd, dat het lezen uit de Schrift op onze dorpen dit saamleven van rund en landman bevordert heeft.

Maar de plaats die God in zijn Scheppings-ordinantie aan het dier aanwees, neemt 't toch in ons gewone leven, vooral in het leven van den stedeling, niet meer in. Er is ernstige studie van de geleerden, om 't wonderle leven van spin en mier en bij te ontraadselen. De kunst-schilder spant zich in, om na te doen wat eens Potter op het doek tooverde. Zelfs het paardenspel lokt. De veeuiker trekt aan. Ook zijn er, dames vooral, die haar praathed op paard of hond in 't sentimentele overdrijven. Maar in 't gemeen genomen spreekt er onder ons voor de dierenwereld weinig hart. Men voelt niet, dat de wereld der dieren een eigen Schepping is, die onzen God in het werk zijner handen moet verheerlijken, en die, niet alleen uit winst en uit genotzucht, maar ook om Gods wille ons belang moet inboezemen.

Het is een wereld zoo vol wonderen. Wie er acht op geeft, vindt zich als mensch zoo telkens door het dier beschaamd. Denk aan de trouw van den hond, aan de zorg van de koeleken voor haar kieuken, aan dat vroeg op zijn van muich en leeuwrik, om uur na uur, rusteloos aldoor, een graantje of grasje voor de jongen in 't nest op te pikken. Ook aan de zich zelf verloochende woede, waarmee elk moederdier voor de jongen, tegen wie 't nest aanvalt, opvliegt. De dierenwereld is een zoo wonderlijke openbaring van Gods heilige kunst, om toonbeelden van zijn bedoelen in 't leven, dat ons omringt, als in te tooveren.

Die dierenwereld, ze lijdt om den mensch, ze lijdt met den mensch, en helaas maar al te vaak door den mensch.

En daarom, als elk beest in den nood tot God schreeuw, dan roept 't ook tot ons menschen om ontferming. Dat schreeuwen van het dier tot God, zullen ook wij, menschen, beluisteren, en er een echo op geven uit ons hart.

Dr. A. K.

Amsterdam, 25 Juni 1915.

In zijn uitlegging op Deuteronomium heeft Calvijn met nadruk er op gewezen, hoe God de Heere in de krijgswetten, die Hij aan Israël heeft gegeven, met name er van gewaagd heeft, dat door Israël, wanneer het oorlog voerde, de wetten der menscheleendheid niet zouden geschoonden worden. En al is de vorm, waarin dit aan Israël bericht werd, bijkomstig, te recht leidde Calvijn daarvan het beginsel af, dat in den oorlog niet alles geoorloofd is en dat elk Christenvolk te zorgen heeft, dat het de rechten der menscheleendheid eerbiedigt. Niet als wilde dieren voeren we krijg, maar als menschen, die naar Gods beeld geschapen zijn, en niet alleen dat daarom elk onnodig bloedvergieten van den vijand moet vermeden worden, maar bovenal heeft men te zorgen, dat de niet mede-strijdenden, met name de vrouwen en kinderen, verschoond worden. Zelfs beval God de Heere daarom aan Israël, dat bij de belegering van een stad de vruchtboomen niet mochten worden omgehouden, omdat „het geboomte des velds der menschen spijze is“ en de bevolking niet van haar levensmiddelen mocht worden beroofd.

Zeker is het daarom de roeping van elk Christen, nu zulk een ontzaggeleijk oorlog schier alle volkeren gewapend tegenover elkander doet staan, om te getuigen tegen elke schending van de wetten der menscheleendheid, tegen alle onnodig geweld en wredeheid, tegenover weerloze non-combatanten gepleegd, en tegen een wijze van oorlogvoeren, die geen ander doel heeft dan zoveel mogelijk manschappen van den tegenstander te vermoorden. De publieke opinie is een macht, waarmee ook de oorlogvoerende mogendheden wel degelijk rekenen, zoals wel daaruit blijkt, dat ze niet alleen telkens pogen door allerlei gruwelverhalen van wat hun tegenstander deed, de stemming der neutralen volkeren te beïnvloeden, maar ook door zich te verontschuldigen of te trachten de onwaarheid aan te toonen, van wat hun zelf aan misdrijven tegen de menscheleendheid werd ten laste gezegd.

Maar hoezeer we het recht van een zedelijk protest tegen alle oorlogsgewelven handhaven en den invloed, die van de publieke opinie kan uitgaan op de oorlogvoerende Mogendheden niet onderschatten, dient toch aan de andere zijde wel ernstig gewaarschuwd, dat men bij het uitspreken van een oordeel de voorzichtigheid, de rechtvaardigheid en de onpartijdigheid niet uit het oog verlieze. Wie het ambt van rechter wil uitoefenen, heeft geen onberaden oordeel uit te spreken, afgaande op losse praatjes of lasterlijke aantijgingen, maar eerst na ernstig onderzoek der feiten de waarheid vast te stellen. Hij heeft niet door allerlei gevoelsindrukken zich te laten meeslepen, maar te vragen wat recht en onrecht is naar Gods Woord en de regelen van het volkerenrecht. En bovenal heeft hij te bedenken, dat zulk een zedelijk oordeel

veel waarde missen zou, wanneer men door persoonlijke sympathie verleid, alle schuld slechts aan de ene zijde zou willen zoeken en blind zou wezen voor alles wat aan de andere zijde wordt misdreven. Justitia heeft niet alleen met een rechte weegschaal te wegen, maar ze moet ook geblinddoekt zijn, om zonder aanzien des persoons te oordeelen. Waar eindelijk nog bijkomt, dat wie als rechter wil optreden om een oordeel over anderen daden uit te spreken, wel alle zedelijke bevoegdheid daartoe missen zou, wanneer hij zelf zich aan gelijke gruwelen schuldig maakt. Wanneer Rusland heet op te komen voor de zelfstandigheid van Servie, maar wel de Polen en Finnen van hun nationale rechten berooft en aan Turkije zijn hoofdstad poogt te ontnemen; wanneer Engeland bitter klaagt over de tractaatschending door Duitsland, maar zelf Italië en Rumenie poogt te bewegen om een even heilig tractaat van bondgenootschap te schenden; wanneer Frankrijk heel de wereld door protesten zendt tegen de barbaarsche wijze, waarop de Duitschers oorlog voeren, maar zelf zich niet onttrekt om Duitsche niet-combatanten, die hij in zijn kolonien gevangen nam, naar 't moordendst klimaat van Afrika te zenden, waar ze zonder behoorlijke voeding, van schier alle kleding beroofd, in de brandende zonlichte onder het opzicht van zwarte inboorlingen zwaren arbeid moeten verrichten, dan behoef men hetgeen Oostenrijk tegenover Servie en Duitsland tegenover België deed, nog niet te vergeleken, wanneer men toch verklaart, dat de protesten van Rusland, Engeland en Frankrijk alle zedelijke waarde missen. En zelfs een natie als Nederland, die gelukkig bewaard bleef om aan dezen wereldoorlog mee te doen, mag, wanneer ze uit de hoogste oordeelen wil over de gruwelen van de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren, wel eerst de handen in eigen boezem steken en zich afvragen, of ons eigen schuldregister geheel blank is en onze soldaten in Indië dan nooit aan zulke „gruwelen“ zich hebben schuldig gemaakt.

Maar al past ons daarom bij het uitspreken van ons oordeel groote voorzichtigheid en bescheidenheid, toch mag zeker elke poging om de wetten der menscheleendheid in dezen oorlog meer te doen handhaven, warm door elk Christen worden toegejuicht. Het in den grond boren van de *Lusitania*, zonder vooraf gewaarschuwd te hebben, met het droeve gevolg, dat honderde passagiers, mannen, vrouwen en kinderen verdronken, schrijnde elk menscheleijk gevoel en was een der droefste feiten in dezen oorlog. Of deze passagiers, die na vooraf gewaarschuwd te zijn, toch aan boord gingen van een schip, dat munitie tot lading had, geen roekeloos spel hebben gespeeld, laten we in het midden. Ze hebben er duur genoeg voor betaald. Ook denken we er niet aan de schuld alleen op Duitsland te werpen; Engeland dat in een passagierschip met duizenden mannen, vrouwen en kinderen aan boord, munitie zich liet toevoeren, heeft niet minder schuld. Maar het feit zelf blijft daarom niet minder schrikkelijk getuigen tegen de wijze, waarop Christennaties den oorlog voeren tegen elkander, en we zijn daarom dankbaar, dat de president van Noord-Amerika met ernst bij Duitsland er op heeft aangedrongen, althans deze wijze van oorlog voeren te staken. Zeker zal het voor Duitsland een groote opoffering wezen, wanneer het, door aan dien wensch gehoor te geven, afstand doet van een der machtigste wapenen, die het in den oorlog tegen Engeland bezit. Waar het toch steeds duidelijker blijkt, dat in dezen oorlog de munitie beslist en Engeland zijn munitie in hoofdzaak uit Amerika betreft, is het voor Duitsland van het hoogste belang, dat het dien toevoer van munitie belemmeren kan. Verbindt Duitsland zich, geen handelschepen meer te torpedeeren, zodra er passagiers aan boord zijn, zonder vooraf gezegd te hebben, dat deze passagiers veilig uitkomen, dan is feitelijk de actie van Duitsland om dezen toevoer te verhinderen, met lamheid geslagen. Engeland heeft dan slechts te zorgen, dat op elk schip met munitie bevracht, passagiers aan boord zijn om den veiligen overtocht te verzekeren.

Want waar Engeland aan zijn handelschepen bevel heeft gegeven om op de Duitse duikboten te schieten of ze te rammen, zou voorafgaande waarschuwing voor zulk een duikboot zoo goed als gelijk staan met den ondergang. Dat alles heeft men wel in te zien om een billijk oordeel over deze kwestie te vellen. Het tusschenbeide komen van president Wilson om Duitsland te bewegen van deze wijze van torpedeeren af te zien, zou dan ook nog hooger hebben gestaan, wanneer Amerika tegelijk even krachtig bij Engeland geprotesteerd had tegen het vervoeren van munitie op passagierschepen, of althans van Engeland verkreken had, dat het zijn handelschepen niet meer wpende of last gaf om de duikboten te rammen. Maar al draagt deze actie daarom een eenzijdig karakter, toch hopen we, dat Duitsland naar middelen zoeken zal, om aan den wensch van Amerika te voldoen. Het mag daarmede een voordeel verliezen, het zal er door rijzen in de schatting van heel de wereld. En nog liever zou het ons wezen, wanneer het gerucht waarheid behelste, dat Amerika's president, voor wiens nobel karakter ieder eerbied heeft, tegelijk van deze onderhandelingen gebruik wil maken om te pogen tot een vrede tuschen Engeland en Duitsland te komen. Hoe langer deze oorlog duurt, hoe schrikkelijker ook de wijze van oorlogvoeren wordt. Duitsland en Engeland zijn beide Christennaties, waar de Christelijke religie nog hoog in eere is, en die daarom, ook waar ze oorlog voeren, dit op de meest nobele wijze

moesten doen. Maar de uitkomst heeft helaas het tegendeel getoond. De strijdmiddelen worden al onmenscheleijker. Open steden en dorpen worden met bommen beworpen en alsof het een hieldenfeest was wordt vermeld, hoeveel vrouwen en kinderen daardoor gedood zijn. Tegen alle oorlogsrecht in wordt de toevoer van levensmiddelen afgesneden om een bevolking uit te hongeren. Passagierschepen en vissersvaartuigen worden in den grond geboord. Zelfs bij de heidensche volkeren buiten Europa ontzet en verbaast men zich over de wijze, waarop Christennaties elkaar trachten uit te moorden. Moge daarom steeds machtiger de stem worden, die onder alle volkeren om herstel van den vrede roept. En ga bovenuit uit het midden van Christus' gemeente steeds vuriger het gebed op tot God den Heere: da pacem, geef ons o God des vredes, den vrede weer.

Het nationalisme in de Joden-zending.

Een der ernstigste vraagstukken, die in onze dagen bij de zending onder de Joden aan de orde zijn gekomen, is het streven om de Joden voor het Christendom te winnen, door hen ook als bekeerde Joden hun nationaliteit te laten behouden. De Joden, zoo zegt men, vormen onder alle volken nog altoos een eigen volk; ze zijn trots de eeuwen van hun verspreiding onder de volkeren toch nooit met hen samengegroeid en geamalgameerd, maar hebben hun eigen godsdienst, hun eigen nationale gebruiken, hun eigen taal bewaard, en diep in hun hart leeft nog altoos 't ideaal, eens weer te keeren naar 't land hunner vaders en daar een eigen nationaal bestaan te voeren. Wanneer ge een Jood, die tot het Christendom bekeerd wordt, uit het nationale leven van zijn volk wegneemt en tot een gewoon „Christen“ maakt, lid van een der Christelijke Kerken, dan maakt ge hem niet alleen ontrouw aan zijn religie, maar ook aan zijn nationaliteit, dan verliest hij daardoor allen invloed op en alle gemeenschap met zijn eigen volk. Zoo kunt ge wellicht enkelen tot het Christendom bekeeren, maar tot een kerstening van het Jodendom als zodanig komt het nooit, en het nationaliteitsbesef is de onoverkoombare slagboom, die tusschen de Joden en elke Christelijke zendingssactie blijft opricht. Kans van slagen heeft de Joden-zending alleen, wanneer ge den bekeerden Jood *zoo* laat, hem vergunt al de tradities en gebruiken van zijn volk te laten behouden, ook de besnijdenis en den Sabbath, en men poogt naast de Christelijke Kerk uit de heidenvolken een Joodsch-Christelijke Kerk met een geheel zelfstandig bestaan onder de Joden op te richten. Bezwaar daartegen kan niet bestaan, want immers ook Christus en de Apostelen zijn Joodsch gebleven, hebben aan de volkgebruiken van Israël zich onderworpen, gingen op naar den tempel en hielden de wet van Mozes. Alleen voor de Christenen uit de heidenen werd de wet van Mozes afgeschaft, niet voor de Christenen uit Israël. Bovendien de profetie sprak van een bekeering van Israël *als volk* en belooft aan dit volk een geheel eigenaardige en zelfstandige plaats onder de volkeren en een terugtocht naar Jeruzalem met herbouw van den tempel. En niet alleen, dat de H. Schrift zelf dit pogen wetigt en goedkeurt, maar zoo alleen is er kans, dat de zending onder de Joden van haar onvruchtbaarheid verlost zal worden en geheel Israël tot Christus komen zal om Hem nu als zijn Koning te eeren.

Dit streven om een Joodsch-Christelijke Kerk te grondvesten met behoud van de Joodsche nationale tradities en gebruiken heeft niet alleen in Amerika, maar ook in Zuid-Afrika aanhangers gevonden, die met klem en ijver dit denkbeeld hebben bepleit. Dr. Lamprecht, predikant bij de Ned. Hervormde of Gereformeerde Kerk te Johannesburg Oost, was persoonlijk met dit streven in aanraking gekomen, toen hij als deputaat zitting nam in het bestuur van de Zending onder de Joden, want de heer Cohen, door die bestuur als zending onder de Joden aangesteld, was een warm en vurig pleitbezorger van deze Joodsche Christelijke Kerk. Vandaar dat Dr. Lamprecht, toen hij aan de Vrije Universiteit kwam studeren, om den doctorsgraad in de Theologie te verwerven, dat belangrijke vraagstuk tot onderwerp van zijn proefschrift koos en daarop den doctorstittel behaalde. In de Inleiding schetst hij eerst kort den stand van het probleem; laat daarna in hoofdstuk I en II zien, hoe onder de Joden altoos twee stromingen zijn gevonden, de ene, die hij denationalistisch noemt, die van een afzonderlijk bestaan van Israël niet weten wilde, en de andere de nationalistische, die zich met hand en tand aan het nationaliteitsprincipe vasthoudt en dit nu ook in Christelijken vorm voortzetten. In hoofdstuk III onderzoekt Dr. Lamprecht dan het getuigenis der H. Schrift, waarop de voorstanders van dit nationalisme in Christelijken vorm zich beroepen, en toont aan, hoe het voorbeeld van Christus en de Apostelen, die nog aan de Joodsche wetten zich hielden, niets bewijst en veeleer de duidelijke uitspraken van de Apostelen aantoonen, dat van een afzonderlijke positie van de Joden *als volk* geen sprake kan wezen. In hoofdstuk IV wordt dan het *wezen van het Jodendom* geteekend, om te doen zien, hoe dit met het wezen van het Christendom onverenigbaar is, terwijl in hoofdstuk V nog nader besproken wordt de besnijdenis, het Paascheest en de Sabbath, die men ook voor de Christelijke Joden wilde behouden, niet naar hun religieuze betekenis, maar als nationale gebruiken. Hoofdstuk VI geeft dan een saamvattende kritiek en in een slot hoofdstuk bepleit Dr. Lamprecht de Jodenzen-

ding, mits dan natuurlijk niet in dezen nationalisten vorm, als een plicht der Kerk. Met dit welgeslaagde proefschrift, dat niet alleen van ernstige studie, maar ook van zelfstandig denken getuigenis aflegt, wenschen we Dr. Lamprecht van harte geluk. Hij heeft niet alleen de Kerk in Zuid-Afrika, wier dienaar hij was, maar alle Kerken, die bij de Joden-zending betrokken zijn, aan zich verplicht, door dit zoo belangrijke vraagstuk grondig te behandelen en het licht van Gods Woord daarover te ontsteken.

De kinderen des Verbonds.

V.

Een fictie, een bloote onderstelling van den mensch is deze verbondsbeschouwing van den zaad der geloovigen dus niet. Ze is, gelijk we zagen, de regel, dien God de Heere ons voorschrijft in Zijn Woord, hoe we de kinderen des verbonds te beschouwen hebben, en ze is meer dan dat, want ze is ook de regel, waarnaar Hij zelf deze kinderen des Verbonds eens oordeelt zal.

Onze Gereformeerde Kerk daarom heeft deze leer van Gods Woord in haar belijdenisschriften klaar en duidelijk uitgesproken, inzonderheid daar, waar ze het goed recht van den kinderdoop aan te toonen en te verdedigen had. De voorstelling toch alsof deze verbondsbeschouwing eigenlijk alleen te vinden zou wezen in ons Doopsformulier, met name in het dankgebed na den doop, maar elders niet, is dan ook geheel onjuist en toont alleen, dat wie zoo spreekt, onze belijdenisschriften niet behoorlijk kent. Wie van deze verbondsbeschouwing niet weten wil, komt dan ook niet alleen met ons Doopsformulier in strijd, maar evengoed met onze kostelijke Geloofsbelijdenis en met onze Helderbergse Catechismus, want er heerscht tusschen deze drie belijdenisschriften op dit punt een volkomen overeenstemming en de meest zuivere harmonie.

Onze belijdenis des geloofs, die gelijk men wel eens zegt het meest calvinistische element representeert, omdat Guido de Bres, onze vrome martelaar, deze belijdenis grooteels heeft ontleend aan de Confessio de Foi van de Fransche Kerken, die door Calvin is opgesteld, bespreekt in Art. XXXIV eerst in het algemeen wat het Sacrament van den Heiligen Doop ons afbeeldt en verzeget. Uitdrukkelijk nu wordt gezegd, dat we niet alleen „door het Sacrament des Doops in de Kerke Gods ontvangen en van alle andere volken en vreemde religieën afgezonderd worden om geheel den Heere toegeëigend te zijn, Zijn merk en veldteeken dragende“ — wat alles de tegenstanders van de verbondsbeschouwing bij den doop onzer kinderen wel willen toegeven, — maar, vooral, zoo volgt er op, dient dit Sacrament ons als, eene getuigenis, dat Hij in eeuwigheid *onze* God zal zijn, *ons zijnde een genadig Vader*“. Inzonderheid wordt er dan voorts op gewezen, hoe God door den Doop ons te verstaan geeft, dat „gelijk het water de vuilheid des lichaams afwascht, alzoo ook het bloed van Christus hetzelfde van binnen in de siele doet door den Heiligen Geest“. Is dat nu volgens onze Geloofsbelijdenis de betekenis van den Doop, zoo wordt daarna de vraag beantwoord, met welk recht deze Doop dan aan de kinderen der geloovigen gegeven wordt, en dit antwoord luidt: omdat Christus zijn bloed niet minder vergoten heeft om de kinderen der geloovigen te wassen, dan Hij gedaan heeft om de volwassenen. En daarom, zegt onze Geloofsbelijdenis behooren zij het teeken te ontvangen en het Sacrament van hetgeen, dat Christus voor hen gedaan heeft. De Doop is dus niet voor deze kinderen der geloovigen een teeken en zegel van wat Christus in de toekomst voor hen doen zal, wanneer zij eerst tot geloof en bekeering gekomen zijn, maar, zoals onze Belijdenis zegt, van hetgeen Christus *voor hen als kinderen gedaan heeft*. En wat Hij voor hen gedaan heeft, gaat er vlak aan vooraf. „Hij heeft zijn bloed voor hen vergoten om hen van de zonden te wassen“. Daarom, op dien grond, komt het Sacrament van den Doop, die de afwasching door Christus bloed ons afbeeldt en verzeget, ook aan de kinderen der geloovigen toe.

Geheel in denzelfden geest spreekt ook onze trouwe Heidelberger Catechismus, het uitnemende leerboek, waarin onze Kerk voor de kinderen der geloovigen de waarheid van Gods Woord uiteenzet. Want op de lippen van het kind der gemeente legt de onderwijzer het antwoord: „Christus heeft dit uitwendig waterbad ingezet, en daarbij toegezegd, dat *ik* zoo *u*chelijk met zijn bloed en geest van de onreinigheid mijner siele, dat is van alle mijne zonden, gewassen ben, als ik uitwendig met het water, hetwelk de onzuiverheid des lichaams pleegt weg te nemen, gewassen ben“ (antwoord op vraag 69). Nog nader wordt dan in vraag 73 gezegd, dat de Heilige Geest den doop het bad der wedergeboorte en de afwasching der zonde noemt, „niet alleen om ons als door een uitwendig teeken te leeren en voor oogen te stellen, dat gelijk de onzuiverheid door het water, alzoo ook onze zonden door het bloed en den geest van Jezus Christus weggenomen worden, maar veel meer, gaat de Catechismus voort, omdat Hij ons door dat *Goddelijk* pand en *waartoe* wil verkeren dat wij zoo *waarschijnlijk* van onze zonden geestelijk gewassen zijn, als wij uitwendig met het water gewassen worden.“ En als ge vraagt, hoe dan de doop, die dit alles bezeugt, aan jonge kinderen beëindigd kan worden, antwoordt de Catechismus niet, dat de doop voor de jonge kinderen een gansch andere betekenis heeft dan voor de volwassenen en aan de kinderen niet verzekert, dat zij met Christus bloed en Geest gewassen zijn, maar

verwijs
keerd
Verbo
geloof
doer
zonden
geloof
wassen
Over
kan g
stand
de kin
daarom
sing d
volgen
antwo
we o
oorden
hen
God
gescho
belofte
verloos
tus bl
hebben
schen
natuurl
eigen
ging v
dat dit
in den
rede l
werpl
lij, da
Apost
het wa
worden
Geest e
de zaak
zonden
van de
Geest,
ook re
deze w
vangen
metterd
krachte
nadever
ken w
alleen u
Matth.
3 enz.,
van de
Heilige
maar
belofte,
de voort
Lucas
10 en
uitdruk
moeden
zijn ve
Ursinus
ook de
en doot
etiam i
regener
zegel va
ontzegd
Wederd
den do
moet ee
dat hij g
die toe
niemand
of een
geloof,
niet naar
naar bl
te zegge
want al
loof no
immers
lijke aut
is en di
En ge
beschou
mus w
doop as
door de
loven u
door het
Christus
door we
unen e
kinderen
den he
Heel de
dus daa
aan onz
de vergi
van Ch
Heiligen
geworde
tot Zijn
waar di
of meer
teerstelli
uiteenge
zelf in
wordt g
lof en d
onden k
niet we
Doop e
hier ge
en onz
zegelde.
De g
gezegd
ten en
deren“
bonds
daarom
bepaalde
niet op,
niet zo
te gelo
had aan
Doopsf
ondersel
dat in
druklijk
waarme
de gen
steld al
gebed i
dit kin
gesprok

dezen nader Kerk. arit, dat maar ook is aflegt, harte ge- Kerk in- as, maar nding be- door dit lig te be- is Woord

nds.

elling van chouwing s niet. Ze n God de oord, hoe beschou- dat, want zelf deze leelen zal, om heeft belijdenis- gesproken, goed recht nen en te toefst al- alleen sformulier, den doop, el onjuist eelt, onze kent. Wie niet weten met ons evengevoel nis en met aus, want belijdenis- nomen over- harmonie. de gelijke twinstische de de Bres, denis groo- Confession le door Cal- XXXIV ament van d en ver- te gezegd, Sacrament ontvangen n vreemde geheellijk Zijn merk at alles de schouwing illen toe- er op, dient nis, dat Hij , ons zijnde eid wordt d door den dat gelij- chams af- n Christus e doet door n volgens denis van de vraag e Doop dan n gegeven it: omdat r vergoten geloovigen eeft om de ze Geloofs- en te ont- n hetgene, heeft. De kinderens zegel van r hen doen f en beke- ovals on- ristus voor En wat Hij r vlak aan- or hen ver- vassen. Het Sacra- wasching dit en ver- ler geloovi- preek ook hismus, het onze Kerk ovigen de aet. Want r gemeente t. Christus ingezet, en kerklijk met nrijnheid n zonden, g met het es lichaams ben" (ant- der wordt de Heilige lergeboorte bent, "niet wendigt tee- te stellen, het water, t bloed en egenomen e Catechis- dat God- verzecken nze zonden n wij weten worden." e doop, die nderen be- de Cate- r de jonge betekenis en aan de met Chris- n, maar

verwijst de Catechismus juist omge-keerd naar de belofte Gods, die in het Verbond der genade aan de kinderen der geloovigen geschonken is, n.l. »dat hun door Christus bloed de verlossing van de zonden en de Heilige Geest, die het geloof werkt, niet minder dan den volwassenen toegezegd wordt« (vr. 14). Over de bedoeling van deze woorden kan geen twijfel bestaan. Waar de tegen-stander van den kinderdoop opmerkte, dat de kinderen nog niet gelooven konden en daarom ook geen deel hadden aan de verlos-sing der zonden door Christus bloed en dien-volgens ook niet gedoopt mochten worden, antwoordt onze Catechismus daarop, dat we over deze kinderen des verbonds te oordeelen hebben niet naar wat wij bij hen opmerken, maar naar de belofte, die God de Heere ons aangaande deze kinderen geschonken heeft en dat ze volgens deze belofte of toezegging Gods wel degelijk de verlossing van hunne zonden door Chris-tus bloed en den Heiligen Geest reeds hebben. Ursinus, die onzen Heidelberg-schen Catechismus heeft opgesteld, en die natuurlijk de beste uitlegger is van zijn eigen woorden, verklaart dit in de uitleg-ging van den Catechismus uitdrukkelijk, dat dit de bedoeling van dit antwoord is. In den vorm van een syllogisme of sluit-rede beantwoordt hij aldus de tegen-werping der Wederdoopers. Voorop stelt hij, dat naar ieder zal toestemmen en de Apostel Petrus zelf zegt in Hand. 10: 47, het water van den doop niet mag geweerd worden van degenen, die den Heiligen Geest ontvangen hebben. Wien de beteken-de zaak: de weldaad van de vergeving der zonden door Christus bloed en de weldaad van de wedergeboorte door den Heiligen Geest, toekomst, die heeft, zegt Ursinus, ook recht om het teeken en zegel van deze weldaaden, dat is de doop, te ont-vangen. Dat nu deze beide weldaaden metterdaad aan de kinderen des verbonds krachtens de belofte Gods in het ge-nadeverbond toekomen en hun geschon-ken worden, toont hij daarna aan, niet alleen uit de beloften Gods zoals Gen. 17: 7, Matth. 19: 14, Hand. 2: 39, Jesaja 44: 3 enz., waar God belooft heeft de God van deze kinderen te zullen zijn en den Heiligen Geest hun te zullen schenken maar ook uit de vervulling van deze belofte, zoals deze getoond wordt in de voorbeelden van Johannes den Dooper, Lucas 1: 15, van David, Psalm 22: 10 en 11, en van Jeremia 1: 5, van wie uitdrukkelijk getuigd wordt, dat zij van moeders lijf af met den Heiligen Geest zijn vervuld geweest. Derhalve, besluit Ursinus, leert de Heilige Schrift ons, dat ook de kinderen den Heiligen Geest hebben en door Hem wedergeboren worden (habent etiam infantes Spiritum Sanctum et ab eo regenerantur) en daarom mag het teeken en zegel van deze genade hun ook niet worden ontzegd. Voorts wijst hij er op, dat de Wederdoopers, wanneer zij als eisch voor den doop stellen, dat iemand eerst toonen moet een waarschijnlijk geloof te zijn, voor-dat hij gedoopt mag worden, een eisch stellen, die toch niet te handhaven is, want dat niemand met zekerheid kan beoordeelen, of een volwassene, ook al belijdt hij het geloof, werkelijk een geloovige is, gelijk uit het voorbeeld van Simon den Toove-naar blijkt. En dat het evenmin juist is te zeggen, dat een kind geen geloovige is, want al kunnen ze, zegt Ursinus, hun ge-loof nog niet belijden, ze bezitten toch immers den Heiligen Geest die de goddelij-ke anteur en werkmester van het geloof is en dit is voor deze kinderen voldoende.

En geheel in overeenstemming nu met deze beschouwing van onze Confessie en Catechis-mus wordt ook in het dankgebed na den doop aangaande deze kinderen des verbonds door de gemeente gezegd: »wij danken en loven u, dat Gij ons en onze kinderen door het bloed van Uoern lieven Zoon Jezus Christus alle onze zonden vergeven en ons door uwen Heiligen Geest tot lidmaten van uwen eeniggeboren Zoon en alzoo tot uwe kinderen aangenomen hebt, en ons dat met den heiligen Doop bezegelt en bekrachtigt.« Heel de betekenis van den Doop wordt dus daarin gezocht, dat door dit Sacrament aan onze kinderen verzegeld wordt, dat zij de vergeving hunner zonden door het bloed van Christus hebben, dat zij door den Heiligen Geest tot lidmaten van Christus geworden zijn, en dat God de Vader hen tot Zijne kinderen aangenomen heeft. En waar dit niet als een zekere voorstelling of meening van enkele theologen in het leerstellige gedeelte van het Doopsformulier uiteengezet wordt, maar aan de gemeente zelf in het gebed tot God op de lippen wordt gelegd en de grond is voor al den lof en dank der gemeente, daar zou dit toch ondenkbaar wezen, wanneer de gemeente niet werkelijk gelooven mocht, dat den Doop deze rijke genade Gods, waarvan hier gesproken wordt, metterdaad aan ons en onze kinderen bekrachtigde en be-zegelde.

De gewone uitvlucht, dat dit alles wel gezegd wordt in onze belijdenisschrijft en ons Doopsformulier van »onze kin-deren« d. w. z. van de kinderen des ver-bonds in het gemeen, maar dat we dit daarom nog niet mogen toepassen op die bepaalde kinderen die gedoopt worden, gaat niet op, want nog daargelaten, dat ik dit kind niet zou mogen doopen, wanneer ik niet te gelooven had, dat God het in genade had aangenomen, blijkt bovendien uit ons Doopsformulier duidelijk genoeg, dat deze onderscheiding niet opgaat. Niet alleen, dat in het gebed voor den doop uit-drukkelijk gezegd wordt: dit *uw kind*, waarmee het te doopen kind door de gemeente aan God wordt voorge-steld als *Zijn kind*, maar ook in het gebed na den doop, wordt wederom van *dit kind*, dat nu gedoopt is geworden, gesproken en door de gemeente geboden,

dat, God het met Zijn Heiligen Geest altijd wil regeeren, opdat het Christelijk en Godzaliglijk worde opgevoed en in den Heere Jezus Christus wasse en toename, en opdat het Gods vaderlijke goedheid en barmhartigheid, die Hij aan *dit kind be-wezen heeft*, moge bekennen". Want hoe zou de gemeente kunnen bidden, dat dit gedoopte kind in Christus mocht *wassen en toenemen*, wanneer ze niet mocht aannemen, dat het door den Heiligen Geest tot een lidmaat van Gods eenig geboren Zoon ge-worden was? Hoe zou er sprake van kunnen wezen, dat God dit kind door Zijn Heiligen Geest *altijd* zou willen regeeren, wanneer de gemeente niet mocht gelooven, dat de Heilige Geest aan dit kind geschonken was? En hoe zou de gemeente kunnen vragen aan God, dat dit kind de vaderlijke goedheid en barmhartigheid, die Hij het *be-wezen heeft*, moge bekennen, wanneer de gemeente niet uitging van de gedachte, dat Hij dit kind tot Zijn kind had aange-nomen? Elk van deze uitdrukkingen in dit slotgedeelte van het dankgebed slaat terug op hetgeen in het begin van dit gebed aangaande »onze kinderen« beleden is, en het is juist op grond van deze genade Gods, die door God aan onze kinderen is geschonken en die door den Doop ons is bezegeld en bekrachtigt, dat de gemeente voor dit gedoopte kindeke thans vraagt en bidt, dat het deze genade Gods, die hem bewezen is, moge bekennen en in Christus moge wassen en toenemen.

Hoe dit alles nu te rijmen is met de leer der uitverkiesing, die onze Gereformeerde Kerken even beslist handhaven, bespreken we in ons volgend artikel. Thans was het er ons alleen om te doen, klaar en duidelijk te doen uitkomen, hoe onze Gereformeerde Kerk in haar belijdenis-schrijften deze verbondsbeschouwing van de kinderen dergeloovigen hebben uitgesproken en gehandhaafd. Gehandhaafd niet alleen bij den doop, wanneer het er om ging het goed recht van den kinderdoop te bepleiten, om dan na den doop bij het opwassen dezer kin-deren des Verbonds dit alles weer praktisch te verloochenen, maar evenzeer, wanneer de Kerk nu later deze kinderen des ver-bonds gaat onderwijzen. Immers heel onze Catechismus, het kostelijke leerboek onzer Kerk, dat juist is opgesteld om deze kin-deren der gemeente te onderwijzen in de waarheid Gods, gaat van deze verbonds-geachte uit en legt daarom op de lippen derer kinderen de uiting van de heiligste geloofstaal!). Reeds de eerste Zondagsaf-deeling bewijst dit. De vraag, waarmede de Catechismusonderwijzer begint, luidt niet: wat o kind, is de eenige troost van den Christen, om dan het kind te laten antwoor-den: des Christens enige troost is, dat hij met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, het eigendom van Christus is, maar op den man af: wat is *uw* enige troost. En het kind des verbonds antwoordt daarop: dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmaker Jezus Christus eigen ben, die met zijn dierbaar bloed voor alle mijne zonden volkomenlijk betaald heeft. Dat is het, waarom in het dankgebed na den Doop door de gemeente geboden wordt, dat die gedoopte kinderen bij het opwassen *bekennen en belijden* mogen de vaderlijke goedheid en barmhartigheid, die God de Heere aan ons en onze kinderen bewezen heeft.

Dr. H. H. K.

*) In den Catechismus van Genève staat dit nog duidelijker uitgedrukt, doordat boven elke vraag staat: de onderwijzer en boven elk antwoord: het kind.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Letter X. Hilversum f 2.50.

Dringend verzoeken wij toch onze scholen, die zoo groote behoefte aan steun hebben, niet te vergeten.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, voorzitter, Kootwijk.

Leestafel.

1. L. E. LEVENSBELDEN. Utrecht. — G. J. Roys. — 1915.

De ontvangst van dit mij, door den uitgever, ter beoordeeling toegezonden nieuwe boek van L. E., was mij een aangename verrassing.

LEVENSBELDEN toch was mij onverwacht tot bewijzend teken, dat de Schrijver, wier naam zoo bescheiden wegduikt achter zijn initialen L. E., haar literairen arbeid, waarvan ik geruimen tijd niets gemerkt had, voortzet. En ik ben daar blij om, want voor mij is deze arbeid van Meijfrouw L. E., niet wat ik daarvan in andere, vroeger hier ook besproken producten gezien heb, een verrijking onzer nationale literatuur.

De geïllustreerde omslag van dit boek moge op het eerste gezicht wat vreemd aandoen, toch is hij niet vreemd aan den inhoud van dit boek, waarin de Schrijver opnieuw verwerkt haar, uit biographien en oude familiepapieren gepuete stof, tot aristocratische en patricische levens-beelden.

Voor op dien omslag, boven den titel LEVENSBELDEN, een tekening van het kasteel HULSHOFF bij MUNSTER in WESTFALEN, met er onder den naam van dit Riddergoed en dan links van dien naam, het familie-wapen DROSTE-HULSHOFF en rechts het stads-wapen van MUNSTER. Op den rug van den omslag, onder den titel LEVENSBELDEN, het gemeente-wapen van DEURNE in ons BRAHANT en boven den titel het wapen der familie CAESTRICK, waarvan een der leden, Heer LOUWIS, in 1701, Drossaard der hooze heerlijkheid DEURNE en LEXSEL was. En dan achter op den omslag het familie-wapen der BOURBONS.

Krijg nu 'n boek in zoo'n omslag onder de oogen en, wanneer je dan niet verwant bent aan de familie KROG, die, naar vasten steegeel, van „grooten heeren en adellijke hantzen" niets hebben moet, en wanneer je ook niet, van wege het „christelijk" - of, wat in onzen tijd waarin je, als bij de tomaten, zelfs groen kunt zien rood worden, ook wel voorkomt, vanwege het christelijk-Socialisme, nee doet aan den „klas-

sen-strijd" — dan, zeg ik, gaat het je bij het zien van 'n boek in zoo'n omslag, niet anders dan wanneer je dienstbode, onder het zeggen, dat 'n meener *magt* of er ook belet is, je overhandigt 'n visitekaartje met 'n kroontje boven een klinkende geslachtsnaam. Want, evenals je dan, na ontvangst van zoo'n visite-kaartje, vrij van vrees voor in-botsing-komen met de KROG-maxime of voor „gemaal"-krijgen met „de partijgenooten" over je, uit eerbied-betoon tegenover aristocratie en patriciaat, zonneklaar geheken heulen met het vijandelijk kamp, in streelend vooruitzicht op vereerende kennismaking, naar je bezoeker gaat en hem, met passende onderscheiding ontvangst, — even-zoo wekt dan reeds het zien van een omslag als die van L. E.'s boek je lust tot kennismaking met de, in het boek zelf, beschreven per-sonen — en toestandten uit voornaam historisch-levensmilieu, en je zet je dan ook, met een gevoel van distinctie tegenover dat milieu, aan het lezen.

Nu kan de, door zoo'n als bovenvermeld visite-kaartje gewekte verwachting ook wel eens op teleurstelling uitloopen. Mij overkwam dit eens met 'n bezoeker, die zich al spoedig ont-popte als reiziger in wijnen.

En zoo kan het ook wel eens gaan met 'n boek in 'n omslag als die van L. E.'s boek. Maar, met dit haar boek is het toch niet zoo. Met zijn inhoud komt en blijft ge over het geheel in verkeer met voornaam personages.

Want al doet het gezin CAESTRICK voor dat van een Drost wel wat burgerlijk, de heer LOUWIS was dan ook de eerste van zijn geslacht, die het tot magistruat had gebracht en dat te DEURNE, een dorp in de GENERALITEITSLANDEN. Alleen voor de STUDIE, die aan de historis-che novelle, waarin DEURNE de plaats der handeling is, voorafgaat, voor de STUDIE over het Westfaalse volk van vóór nog geen eeuw geleden, zou men, wat betreft dat in verkeer blijven met voornaam personages, een uitondering kunnen maken. Maar die STUDIE dunkt mij slechts een bijlage te zijn van die andere waarmee het boek begint, van die over de roomsche dichteres Freule ANNETTE van DROSTE-HULSHOFF en de STUDIE waarmee het boek eindigt, gaat over niemand minder dan MADAME ROYALE, de ongelukkige dochter van LODEWIK XVI en MARIE ANTOINETTE.

Wanneer ik de vier onderdeelen van haar boek als boven qualificeer, zal mej. L. E. daar wel geen bezwaar tegen hebben, want noch het eerste en tweede, noch het vierde kunnen aanspraak maken op den naam van histo-rische NOVELLE. Deze drie zijn historische STUDIEN en al is de vorm niet zonder artistiek-teit, zij vallen niet onder het genre »fictie«, maar onder dat der »nuttige« letteren. Anders is dit met het derde onderdeel, maar laat mij eerst iets over de drie STUDIEN vertellen.

De eerste heeft tot titel: ANNETTE VAN DROSTE-HULSHOFF.

»In Nederland kennen slechts weinigen haar,« schrijft L. E. en blijkbaar wil zij met deze haar STUDIE de aandacht van haar landgenooten vestigen op deze christelijke dichteres van adel-lijken huize, op deze Westfaalse, geboren den 10en Januari 1797 op het riddergoed HULSHOFF bij MUNSTER en gestorven den 18en Mei 1848.

En ANNETTE VAN DROSTE verdient door haar werken, dat zij ook in NEDERLAND meer gelezen wordt. Zeker, anti-papistische felheid, waarvan wij in de laatste weken in NEDERLAND weer on-veerkwilijge staaljes gezien hebben, zal van de poëzie dezer katholieke, die onder meer: Das GEISTLICHE JAHR schreef — 72 hederen: voor elken Zondag een, voor de feestdagen en voor de dagen van de »stille week« — niets hebben moeten. Maar, als bij VORTIUS, die zelfs de mystieke poëzie der JESUITEN kon genieten, staat het bij ons, CALVINISTEN daar anders we.

Aan deze STUDIE is blijkbaar heel wat werk voorafgegaan.

Uit de beschrijving van het Westfaalse milieu vermoed ik, dat Mej. L. E. zelf het vaderland van ANNETTE bezocht heeft. Indien niet, en zij alzoos haar geographische en ethno-graphische kennis van WESTFALEN uit de boeken heeft, dan maak ik haar een soortgelijk compli-ment als die Engelschman aan KANT maakte, toen hij hem in KONINGSBERG over Londen hoorde doceren. Met de werken van FREULE VAN DROSTE is L. E., ook al citeert zij meest uit »DAS GEISTLICHE JAHR«, uit de andere niet dan spaarzaamlijk, blijkbaar niet onbekend. En als ik mij niet sterk vergis, heeft zij voor haar STUDIE ijverig gebruik gemaakt van LEVIN SCHICKING'S: ANNETTE VAN DROSTE en van diens, na zijn dood uitgekomen: BRIEFEN VAN ANNETTE VAN DROSTE AN LEVIN SCHICKING.

De voorbereid heeft Mej. L. E. in haar STUDIE een »Levensbeeld« van ANNETTE ge-leverd. Maar, en zij moge mij deze opmerking ten goede houden, zij heeft dit gedaan, zoals het ook gedaan heeft de kunstenaar, die beeldele het beeld der dichteres, dat staat in een der parken van MUNSTER. Nu weet ik wel, dat het vrij moeilijk is om ook te beschrijven het heel innerlijk zielbeweg van deze dichteres, in wier poëzie het lyrische element niet is het sterkste, maar juist in haar DAS GEISTLICHE JAHR komt dat lyrische, ook wanneer zij haar, tot zonde geworden twijfel in ziels-bangheid uitzingt, zoals L. E. blijkens haar citaat op 13, ook zelf gevoeld heeft, wel aan den dag.

Bij dieper indringen, en wellicht ook, bij langer al zich laten »inwerken« niet alleen van de »brieven« en van DAS GEISTLICHE JAHR, maar van heel ANNETTE'S literaire nalatenschap, waarin zich ook achter den »humor« de »smart« verborgt, zou het »leven« der »aristocrate van den geest« door L. E. meer doorvoeld zijn. Dit, van de levensbeelden der »velen«, met zijn »hoogsels en diepsels« zoo ver afstaande en naar zijn, onder de zintuiglijke waarneming vallende verschijning door de schrijver met zooveel liefdevolle nauwkeurigheids gereconstrueerd leven-beeld zoo als dan aan intimiteit hebben gewonnen.

Toch ben ik, ook zóó, Mej. L. E. voor dit LEVENSBELD dankbaar. Het verkeer in het voornaam, zoo goed beschreven milieu, waarin het verplaatst, is op zich zelf een genot. Maar bovendien heb ik, als bij het zien van een klassiek drama, met Freule ANNETTE VAN DROSTE-HULSHOFF, in haar vaak droeve en angstaal levensomstandigheden, eenige-voegen beleeft en daarvan de reiniging op zijn gemoedsleven ondervonden. Ook heeft het mij de dichteres zelf nader gebracht en ik wensch met L. E., dat het dit ook velen onzer landgenooten mag doen en dat zij dan maar eens beginnen met zich aan te schaffen DAS GEISTLICHE JAHR, een boekje van, zoals de Schrijver zegt: »maar 30 Hollandse centen«.

Over de tweede STUDIE: EEN EN ANDER OVER WESTFALEN, kan ik kort zijn. Zij is feitelijk met

haar 15 bladzijden niet meer dan een toevoegsel bij de voorafgaande van 40. Toch heeft de Schrijver goed gedaan haar niet achter te houden. Het aan HOLSCHE'S beschrijving van WESTFALEN ontnomen levensbeeld van het arme, verdrukte, maar vrome en vrijheidlievende volk van het WESTFALEN van vóór nog geen eeuw, het volk, dat lever slavenwerk in HOLLAND verrichtte, dan in Duitschen krijgsmacht te gaan; dat geen ander muziekinstrument be-speelde dan, zoals L. C. zegt, het »klagende orgel« en welks »kickers« en »kickerinnen«, de bedenkelijke gave van »second sight« hadden; dat volk, ook door zijn taal aan onze oostelijke landgenoten verwant en toch door dezen, als zij voor hen turf kwamen steken, niet beter dan lastvee geacht, en dat dan onder dien cen-tonigen arbeid uren lang geen woord zei, zoodat L. C. verzekert: »Het zwijgen als een mof-doelt op de Westphalers; dit zoo navrant levens-beeld van het volk waaronder ook Freule van DROSTE-HULSHOFF verkeerd heeft, zou ik niet gaarne in den bundel gemist hebben. Het verklaart mij, de verwijdering, die, op het laatst van haar leven ontstaan is tusschen ANNETTE en haar zooveel jongeren vriend LEVIN SCHICKING, welke desmettemin de biograaf van zijn vroegere beschermster is geworden.

Zij, wel meer dan PLATO, voelend voor het bij-zondere, liefdevol voor den armsten bedelaar aan haar deurs, (p. 39) maar niets voelend voor het algemeene; hij, als PLATO, zij het ook niet zoo breed, ziende dat algemeene, en dus ook de gemeenschap. Hij, als zij en PLATO, van aristokratischen huize, maar, als die twee, in zijn jonge jaren bij ondervinding kennend den harden strijd om het bestaan en, dus meelijdend, ook medevoelend met het volk, als WESTFALE, met zijn volk en toen op-standing geworden, neigend tot »de revolutionaire denkbeelden van '48.«

De laatste en derde STUDIE: EEN KONING-SDOCHTER, geeft het levensbeeld van MARIE THERESE CHARLOTTE, van MADAME ROYALE. Als uitbeelding van zieleleven staat het niet boven dat van ANNETTE VAN DROSTE. Maar, omdat de Koningsochters zooveel meer doorleefd heeft, dan de Westfaalse Freule, is haar leven, naar zij uitwendig gebeurten, zooveel interessanter. En L. C. weet, als goede stiliste, dat alles zóó te vertellen, dat ge er geen oogenblik uw belangstelling bij verliest. De lezing van deze STUDIE frucht uw kennis van de historie uit den tijd der groote revolutie en dien der eerste helft van de vorige eeuw weer op; wekt u deernis met, de in haar kinderjaren en ook later, zoo zwaar beproefde; uw eerbied voor de katho-licke Christin en voor »de waarheidslievende, die nooit een lief gericht zou zetten als zij het niet meende, de onbuigzame, die van schikken en plooiën niets veratende (p. 214); en gij verstaat het, hoe men de eerste woorden uit Klaagliederen 1: 12 op het graf van deze Koningsochters heeft kunnen betelen.

En nu, de historische NOVELLE.

Zeker niet het minst geslaagde stuk uit LEVENSBELDEN.

Maar daárover, om meer dan één reden, een volgend maal.

G.

Officieele Berichten.

De classis Almkerk heeft in hare vergadering van den 17 Juni l.l. praeparatoir geëxamineerd den heer J. H. A. Bosch te Almkerk, Theol. candidaat, en hem met algemeene stemmen beroepbaar verklaard in de Geref. kerken.

Namens de classis J. BOEIJINGA, h. t. scriba.

Kort verslag van de classis Schie-dam, gehouden 25 Mei 1915.

1. Op de gebruikelijke wijze opent Dr. Vonk namens de roepende kerk van Maassluis A de vergadering.
2. Alle kerken blijken regelmatig vertegenwoordigd; de dienaar van Waalwijk A is niet aanwezig.
3. Moderamen: Dr. Vonk, praeses, Dr. Sluyter, assessor, D. D. Berends en v. Anken, scribae.
4. Waar Dr. Esser ten afscheidsbezoek tegenwoordig is, worden er goede woorden en hartelijke wenschen gewisseld. Op de groote be-hoeft van 't gebed voor den Zendingarbeid vestigt onze missionaris de aandacht. Met dank aan den Heere wordt vernomen, dat hij met zijn geheel herstelde gade D. V. 10. Juni hoopt scheep te gaan. Ps. 121: 4 wordt Z. e. w. o. ver-langen des Voorzitters toegebeden.
5. Lezing notulen vindt plaats. In verband met 't feit, dat bij een vorige gelegenheid poli-tieke bladen berichten over 't ter classis ver-handelde hebben bevat vóór 't officieele pers-verlag was verschenen, spreekt de vergadering uit, dat leden der classis zich hebben te onthouden van mededeelingen aan de bladen, daar dit op den weg ligt van den scriba II.
6. Dr. Hagenbeek brengt rapport uit van Kerk-visitatie, gehouden te Schiedam, Rotterdam en Hoek van Holland; Dr. van Anken over gelijken arbeid te Overachie en Maassluis A.
7. Na breede discussie wordt besloten de voorgestelde subsidie voor één der kerken te verhoogen; inzake de aanvraag H. en P. wordt goedgevonden een voorstel van de deputaten ad hoc, om aan de Commissie opdracht te geven met de betrokken kerken de mogelijkheid te overwegen van combinatie tot het beroepen van een predikant. D. D. Goolinga, Hagenbeek en Jonkers zullen in de Commissie zitting nemen.
8. In Comité worden enkele zaken behandeld.
9. Rondvraag naar art. D. K. O. niet gehouden.
10. Naar aanleiding van een instructie-Pernis, rakende pensionering Em. Pred. enz., besluit de classis met ingang van 1 Juli de ten-vorigen-jare-aangenomen regeling in werking te doen treden.
11. Ingaande op een verzoek Hoek van Hol-land wordt aangenomen de Mei- en Augustus-classes op Woensdag te houden; de Dec- en Febr.-vergaderingen blijven op Dinsdag vast-gesteld.
12. Naar de Partic. Synode 23/4 Juni te Schiedam te houden, worden gedeputeerd: D. D. Goolinga en Sluyter, prim; Oudd. L. v. Leeuwen en P. Noordam, primi; D. D. J. Berends en J. v. Haering, secundi; Oudd. Lingendijk en Otterloo, secundi.
13. Met de door Dep. Partic. Synode voorge-stelde begroting van de art. XI en XIII besluit de classis accoord te gaan.
14. Vacature-beurten: Poortugal: Juni, Dr. Goolinga; Juli, Dr. v. Anken; Aug., Dr. Berends. Hoogvliet: Juni, Dr. Sluyter; Juli, Dr. Vonk; Aug., Dr. Felderhof.
- Over de steun-aanvraag in den vacatuředienst door de classis Brielle kon niet worden beslist, aangezien de verwachte afgevaardigde, die deze zaak moest bepleiten, niet verscheen.
15. Aan de Partic. Synode zal worden voorge-steld, de deputatschappen binnen onze classis te continuëeren; alleen zal Dr. van Anken in de

plaats van Dr. Goolinga, die ontheffing verzocht, deputaat voor de Zending worden en Dr. Gortis zijn secundu.

16. Maassluis B zal tegen 1 Sept. de volgende vergadering bijeenroepen. Dr. v. Anken zal dan naar toerbeurt praeses zijn.

17. Op verzoek van den Voorzitter sluit Dr. Sluyter de vergadering met dankgebed.

Voor de Classis, K. VAN ANKEN, Scriba II. Pernis, Juni 1915.

Buitenland.

Rusland. Verbanning van Luther-sche predikanten. Gezegende wer-king van het alcoholverbod.

Uit Rusland komen niet vele mededeelingen. En dit is geen wonder. De meeste berichten komen toch over Duitschland tot ons, en het is verboden om direct of indirect aan een Duitscher een brief te zenden; de overtreding van dit gebed wordt met een boete van 3000 roebels of twee maanden gevangenis gestraft. De in de Oostzeeprovincien verschijnende Duitse bladen zijn ook alle opgeheven. De gouverneur-generaal der Oostzeeprovincien ver-bodt, dat er op straat Duitsch gesproken wordt, terwijl alle Duitse namen, opschriften en straatnamen met zwart overschilderd werden.

Zelfs Duitse naamwoorden en visitekaartjes zijn verboden. Door den telefoon mag alleen Russisch gesproken worden. Twee Duitse baronnen werden tot twee en een half jaar ge-vangenisstraf veroordeeld, omdat zij bij het uit-kiezen van remonte-paarden, waarbij zij eershalve optreden, zich niet behoorlijk gekweten hadden.

Nog erger is het feit, dat drie Lutherse predikanten naar Siberië verbannen zijn; waarom weten wij ten deele zelf niet. De predikant Hoerschelman moet op een gedane vraag ont-kend hebben, dat de Keizer van Duitschland de antichrist is. Wat op de gevangenneming van den predikant O. Bruhns volgen zal, is niet bekend. Een predikant die te Samara aan de Wolga zich het lot van Duitse civiele ge-interneerden had aangezien, werd verplaatst. Andere Lutherse predikanten in het Russische rijk hangt hetzelfde boven het hoofd, want zij kunnen niet nalaten zich te erbarmen over de Duitse civiele geïnterneerden. Bij duizenden zijn Duitse burgers uit Oost-Pruissen naar de Wolga gezonden. De Russische regeer-ing becommenteert zich over het lot van die duizenden Duitschers niet, en zij zouden ver-hoogd zijn, als de Duitschers die aan de Wolga wonen, zich humer niet hadden ont-fermd.

Ook in dit verband blijkt het, hoe gezegend het alcoholverbod in Rusland werkt. Dat de burgerlijke gevangenen niet door het volk en door de intrekende Russische soldaten zijn doodgeslagen, is te danken aan het alcoholver-bod. De onverbeterlijke drinkers gingen te gronde aan het gebruiken van spirituelen die als surrogaat genomen werden. Op de overige heeft het alcoholverbod wonderlijk gewerkt. De levenspositie der arbeidersbevolking is eene andere geworden. Voor de gevangenen Duitschers was dit de eenige redding. Men hoorde uit-spreken: »Waarom zouden wij naar de grenzen gaan om de Duitschers te doden, wij willen hier daarmede beginnen«. Zonder alcoholverbod was men tot de vreeslijkste gewelddaden ge-komen.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

ALLE DINGEN.

III.

HAAT.

Zoals ik zei, hadden Andries en ik het niet recht op elkaar begrepen. Zoo kwam het dan zeker ook dat we nooit over onze verdiensten hadden gesproken. Er was iets dat mij daar-van terughield, te meer wij ik had opgemerkt dat de patroon altijd zorgde, dat de een niet zag welk weekloon de ander ontving. Ik begreep, daar moest een reden voor zijn.

Doch op een avond, toen de winkelier uit moest, liet hij het aan zijn vrouw over om ons af te rekenen. Deze nu was minder voor-zichtig dan haar man en stopte ons elk een rijksdaalder in de hand. Ik zag dat Andries heel nieuwsgierig oplette, en bespeurde zeer goed dat hij lang niet vriendelijk keek. Hij zei echter niets. En al had hij het ook gedaan, ik kon hem toch niet uitleggen hoe het kwam dat wij beiden evenveel verdienden. Want dat mijn-heer Van der Schaer er geld bij lag wist ik niet.

Maar van dien dag af werd Andries anders jegens mij dan hij geweest was. 't Was duidelijk, dat hij zich gekrenkt voelde, nu de jongste evenveel verdiende als hij. Wel had hij indertijd bij opslag zijn daalder tot een rijksdaalder zien groeien en was dus rechtvaardig behandeld. Maar het ging hem als den arbeiders in den wijngaard waar het Evangelie van spreekt, die boos werden toen zij na een geheel dag wer-ken evenveel loon kregen als degenen, die maar een uur gearbeid hadden. En toch han-delde de heer des huizes strikt rechtvaardig en naar afspraak. Doch het zou nog erger worden.

Een paar weken later vertelde de patroon aan Andries dat deze voortaan des avonds niet meer behoefde op te passen. Natuurlijk liep hij dan ook de kom koffie met suiker en andere kleine voordeeltjes mis, die aan het werk ver-boden waren.

»Ik zal met Piet afspreken,« zei onze patroon, »dat hij het nu maar alleen doet. Hij schijnt voor dat werk niet berekend. Je behandelt de menschen onbeleid, zit dikwijls te slapen en hebt vrij wat boosdappigheden die zij brachten naar eenvoudig vergeten. Dat gaat zoo niet. Piet doet het veel beter en over hem heb ik geen klachten.«

Even daarna werd ook mij de verandering meegedeeld met het troostrijk bericht er bij, dat ik ook elken avond een boterham zou ontvan-gen. Ik wist trouwens dat er nog wel meer afviel, en aanvaardde het aanbod met dank-baarheid. Natuurlijk was Andries spoedig op de hoogte van de verbetering in mijn lot, en zoo wel zijn eigen schade als mijn voordeel maakte hem toornig en zette een wrok bij hem. Hij wachtte zich echter vooreerst wel dien te laten blijken en bleef schijnbaar dezelfde. Maar ik zou er-va-ren dat het in werkelijkheid geheel anders was. Een week of wat later, — 't was op een Vrijdag en het heugt mij nog als de dag van van gisteren — moest ik met Andries naar het pakhuys, om een kist met ledige flesschen te halen. De kist nu was lastig ter vervoeren we hadden er onze vracht aan en Andries